

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ІНФОРМАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Олександр ЛАБЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Після підписання Угоди про асоціацію із Євросоюзом та введення біометричних паспортів Українська держава впевнено взяла курс на створення безвізового режиму перетину кордону із країнами Європейської спільноти. А це, в свою чергу, означає, що робоча спла буде дуже швидко вільно «перетікати» як в Україну, так і з України. Тобто, фактично кожен бажаючий зможе не тільки подорожувати, але й вільно працевлаштовуватись у будь-якій організації або підприємстві державної, приватної власності у країнах-членах Європейського Союзу. І це покладає на викладачів іноземної мови, особливо англійської, велику відповідальність: підготувати належним чином (відповідно до вимог Євросоюзу) молоде покоління України, яке в даний час навчається в середніх та вищих навчальних закладах. Особливо гостро це питання стоїть у розрізі вивчення англійської мови студентами немовних факультетів. Є декілька причин: по-перше, більшість з них, як свідчить практика, має слабку підготовку з іноземної мови ще із шкільних часів через цілий ряд об'єктивних та суб'єктивних факторів; по-друге, навчальні плани на немовних факультетах виділяють надто мало аудиторних годин для вивчення іноземної мови. Таким чином, варто вказати на актуалізацію проблеми: як і яким чином за досить короткий термін часу дати якісні знання студентам з англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у висвітлення та розуміння основних шляхів модернізації української системи освіти у процесі її входження в Європейський простір зробили такі вчені, як: В. Кремінь, В. Андрущенко, М. Згуровський, В. Журавський та ін. Вивченню проблем інтеграції певних компонентів культур у процес навчання іноземної мови присвячені дослідження Н. Борпско, В. Калініна, Ю. Пасова, Г. Томахіна, G. Hughes, M. Meyer, A. Wright та ін.

Шляхи вдосконалення методів вивчення іноземної мови розкрито у працях таких вчених, як: І. Бім, А. Кліментенко, В. Ляховницький, Е. Шубін та ін.

Найбільш ґрунтовні дослідження в аспекті інформатизації освіти проводили такі вчені: В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, А. Кудін, С. Раков, С. Семеріков та ін. При цьому, питання ефективності використання інформаційних технологій у процесі викладання іноземних мов досліджували такі провідні науковці, як В. Бухбіндер, М. Дем'яненко, Т. Коваль, Є. Полат та ін [2, 3,4].

Проте хотілося б особливо підкреслити, що традиційне розуміння застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час викладання та вивчення іноземних мов переважно спирається на *інформаційно-технічну* (комп'ютерну) *складову* в цій педагогічній діяльності і, при цьому, досить невідривно, на нашу думку, применшується роль *інформаційно-психологічної складової*.

Метою написання статті є висвітлення певних теоретичних аспектів та досвіду використання методу інформаційного моделювання у процесі вивчення англійської мови студентами немовних факультетів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз тенденцій глобалізації української економіки у зв'язку із підписанням Угоди з ЄС показує, що вже найближчим часом велика кількість українських громадян зіштовхнеться, крім всього іншого, у своїй життєдіяльності із феноменом наявності величезного *спільноєвропейського інформаційного простору*, що сформувався завдяки розвитку глобальних інформаційно-телекомунікаційних систем, використанні уніфікованих міжнародних протоколів інформаційного обміну і методів дистанційного доступу до баз даних і знань різного призначення.

У зв'язку з цим постає серйозна проблема активізації застосування інформаційного підходу у процесі вивчення англійської мови, яка все більше стає своєрідною *postlanguage* для більшості населення планети, виконуючи роль *технічної мови*, яка щоденно використовується для обміну інформаційними ресурсами між людьми різних країн.

Варто вказати на те, що сутність *інформаційного підходу* і полягає в тому, що при вивченні певного процесу або явища в першу чергу виділяються його *інформаційні аспекти*. Досвід до того ж показує, що дуже часто це дозволяє побачити багато нового у, здавалося б, звичних і добре знайомих нам явищах, розкрити їхню глибинну *інформаційну сутність*, яка, в свою чергу, у багатьох випадках якраз і є головною причиною розвитку чи занепаду певних педагогічних процесів, що досліджуються вченими.

Так, наприклад, на основі інформаційного підходу ми можемо по-новому (опираючись на здобутки англо-американської наукової школи) сформувати науково-педагогічне поняття «студент», щоб потім, «відштовхнувшись» від нього, можна було легше зрозуміти і сутність *методу інформаційного моделювання*.

Отже, використовуючи здобутки провідних вчених світу [6], тобто, спираючись на квантово-релятивістську методологію, ми можемо дати наступне визначення поняття «студент» – *це інформаційна самонавчаюча біологічна система, яка володіє надлишковим інформаційно-поведінковим хаосом*. У той же час, як, наприклад, для порівняння, *пенсіонер – це інформаційна самонавчаюча біологічна система, яка володіє надлишковим інформаційно-поведінковим порядком*. Відразу «кидається в очі» у цих двох визначеннях головна відмінність між цими типами людей: у студента – *надлишковий інформаційний хаос* (невпорядкованість знань, поглядів, принципів життя тощо), а в літньої людини – навпаки: *надлишкова інформаційна впорядкованість*. Іншими словами, студент ще практично повністю відкритий для засвоєння нової інформації, нових знань, бо більшість його «файлів» у голові є динамічними, «живими», незаповненими або й коли і є в них певна впорядкованість, то вона, у більшості випадків, носить фрагментарний, несистемний характер. У той же час, у пенсіонера вже всі складові його розуму ніби психоемоційно закристалізовані, малорухливі, все заповнено або майже заповнено: світогляд, переконання вже склалися, певним чином систематизувалися і, наприклад, довести такій людині що-небудь, інколи навіть очевидні речі, як свідчить досвід, буває або дуже важко, або неможливо. Доречі, інформаційний хаос чи навпаки, порядок, які є в кожній особі в певній пропорції, стосуються не тільки певних політичних, релігійних, побутових переконань тощо, але й *лінгвістичних, мовних*.

Таким чином, ми можемо сформувати й **головне завдання методу інформаційного моделювання** у процесі навчання англійської мови студентів немовних факультетів, яке полягає, на нашу думку, у *впорядкуванні їхнього інформаційного англомовного ресурсу* (фонетичного, граматичного, лексичного і т.д.). Відповідно до цього і поняття *методу інформаційного моделювання* у даній дихотомії: «*хаос – порядок*» буде теж мати свою специфіку у розумінні.

Загалом, як відомо, *метод навчання* повинен дати відповідь на запитання: як навчати. Тобто, метод – це, за визначенням філософів, шлях до пізнання істини або до поставленої мети. В сучасній методіці навчання іноземним мовам метод трактується в широкому і вузькому смислі. У широкому сенсі метод означає систему навчання [4:53]. Зазначимо, що в історії методики викладання іноземних мов склалися вже низка методів: перекладні методи, прямі методи, усний метод Гарольда-Пальмера, аудіо-лінгвальний метод, аудіо-візуальний метод, сугестивний метод, комунікативний метод та ін. [4: 286-306]. У вузькому значенні поняття «метод» означає спосіб впорядкованої діяльності викладача і студента на шляху до поставлених цілей навчання [4: 53].

Таким чином, ми можемо сформувані і сучасне розуміння поняття «метод інформаційного моделювання». У цьому випадку – це спосіб належного впорядкування хаотичної англомовної (лінгвокультурної) інформації у студентів немовних факультетів за допомогою відповідних міні-програм чи когнітивних моделей.

Якщо розшифрувати наше розуміння методу інформаційного моделювання на рівні його практичного застосування у навчальному процесі із вивчення англійської мови студентами немовних факультетів, то можна вкременити, з огляду на досвід роботи за цим методом, **3 основні напрямки педагогічної діяльності**, пов'язані із загальновідомими видами мовної діяльності. Коротко охарактеризуємо їх.

I. Для засвоєння студентами **граматичних конструкцій** використовуються підстановчі **таблиці-моделі**. Комбінуючи взаємозамінні елементи, які подаються у відповідних завданнях у потрібній формі, студенти складають аналогічні словосполучення чи речення. Усе ж ми віддаємо перевагу реченню як основній граматичній та комунікативній одиниці. З кожним заняттям вправ виконуються у все наростаючому темпі, оскільки можливість помилок майже включена (а якщо вони трапляються, то носять, на нашу думку, механічний характер). Для прикладу наводимо таблицю-модель, яка використовується нами для того, щоб студент запам'ятав структуру англійського речення та міг порівняти з українською. Див. табл. №1

Табл.№1. Структура англійського розповідного речення.

Підмет (The Subject)	Присудок (The Predicate)	Додаток (The object)	Обставини (The adverbial modifiers)
I	met	him	in the bank
The boy	ate	the apple	in the garden
The apple	ate	the boy	in the garden

У процесі порівняння двох останніх речень між собою вкладач особливо наголошує на тому, що, на відміну від української мови, в англійській існує **правило порядку слів**, тобто в кожного слова є своє місце, яке допомагає визначити, яким членом речення це слово є. Якщо змінити порядок слів в українському реченні, його зміст не зміниться. Якщо те саме зробити з англійською фразою (3), то одержимо нісенітницю, як в останньому реченні поданому в таблиці: *яблуко з'їло хлопчика в саду*. Зрозуміло, що таких таблиць-моделей можна придумати дуже багато і застосовувати у процесі вивчення англійської мови студентами немовних факультетів. І тому ми слідом за Ч. Фрізом та Р. Ладом повторюємо: « знати мову – це уміти користуватися структурами (в нашому випадку інформаційними моделями), наповнюючи їх відповідним мовним матеріалом та вмовляючи їх у нормальному темпі спілкування.» [4: 297].

На наше глибоке переконання, засвоєння і використання граматичних моделей студентами – це основа основи всього курсу англійської мови, оскільки ці інформаційні структури будуть своєрідним фундаментом і для письма, і для усного мовлення, і для аудіювання.

II. Для прискорення оволодіння усним мовленням, аудіюванням та з метою поповнення лексичного запасу студентів немовних факультетів ми широко використовуємо у практиці застосування методу інформаційного моделювання такі лінгво-інформаційні структури як **фрактали**.

Термін «фрактал» походить від латинського слова *fractus* (зламаний, розбитий), від якого, очевидно, походять і загальновідомі англійські терміни *fraction, fractional* – дріб, дробити. З математичного погляду фрактал – це, перш за все, множинність із дрібною розмірністю. Також фрактал – це геометрична структура, частини фрагментів якої в певній мірі подібні до самої структури.

Варто відразу зауважити, що для лінгвістичної науки **лінійні** (математичні, геометричні) **фрактали** не зовсім, на нашу думку, підходять для використання, тим більше у методиці навчання англійської мови внаслідок нелінійності самого людського спілкування, яке характеризується, як відомо, великим ступенем непередбачуваності, а то й хаотичності, навіть якщо є наперед задана тема спілкування. У свою чергу, лінійні фрактали – це фрактали, які визначаються *лінійними функціями*, тобто рівняннями першого порядку. При цьому *самоподібність* вони проявляють у звичайному простому «прямолінійному» вигляді: будь-яка частина фракталу є точіною копією цілого.

Нелінійні фрактали, це такі, які визначаються *нелінійними функціями*, тобто, де рівняння ступенів вище першого порядку. Відповідно до цього більш різноманітною є і самоподібність нелінійних фракталів: у них частина фракталу – це вже не точна, а лише схожа (хоч і деформована (видозмінена) копія цілого). Саме нелінійні фрактали якнайкраще підходять, на нашу думку, для того, щоб їх використовувати у початковому процесі вивчення студентами англійської мови у вигляді так званих *лінгвістичних фракталів*.

З огляду на вказане, ми можемо виділити і характерні риси **(нелінійного) лінгвістичного фракталу**:

1. Він несе у змісті закінчену або повторювану із змінами (ітераціями) думку.
2. Частина його певним чином подібна цілому (при цьому відбувається певна ритмічна зміна послідовностей, виражених через фрактальні ітерації).

3. Сприйняття лінгвістичного фракталу відбувається послідовно, відповідно до певних наявних у ньому рівнів чи видозмін.

4. Лінгвістичний фрактал має певну лінійну структуру, оскільки повинен читатись від початку до кінця. Відомими лінгвістичними фракталами в літературі є такі тексти, які складаються із певної кількості дублюючих елементів, де повторюваною частиною є «хвіст» твору: той же текст із будь-якою кількістю вкинутих чи доданих слів чи куплетів. Тобто, одиниця тексту – фраза, строфа, речення, а то й ціла розповідь починається, розвивається і закінчується, повертаючись в початковий стан. Як правило, існує і певне місце переходу до наступної одиниці тексту, який десь повторює початкову.

Серед таких безкінечних творів у вигляді лінгвістичного фракталу можна знайти приклади віршів для дітей, народних пісень тощо, які існують як у слов'янських, так і в інших, в тому числі, й англомовних.

Так, наведемо для прикладу відомий приклад віршів для дітей Р. Сефа «Нескінченні вірші»:

Кто вечно хнычет и скучает –
Тот ничего не замечает,
Кто ничего не замечает –
Тот ничего не изучает,
Кто ничего не изучает,
Тот вечно хнычет и скучает.
Если скучно стало – почтай сначала [1: 5].

У свою чергу, в англійській мові, ми теж можемо зустрітись із лінгвістичними фракталами в літературі. До таких творів належать, наприклад, пісенька про десять зелених пляшок («Ten green bottles hanging on the wall...»), в якій куплети відрізняються між собою лише числом пляшок, які висять на стіні: в кожному наступному – на одну менше, ніж в попередньому. Подібна до цієї є і пісенька про п'ять сосисок («Five fat sausages sizzling in a pan ...»), які поступово зникали із сковорідки. Або ж загальновідома мабуть чи не у всіх мовах та на всіх континентах пісенька про десять негрят («Ten little nigger boys went out to dine...»), де фрактальні відмінності між куплетами пісні виражаються вже більше на рівні подій. [1: 7]

Для прикладу наведемо декілька варіантів застосування лінгвістичних фракталів, як певних інформаційних моделей, які застосовуються нами у вправах по формуванню фонетичної компетенції. Як відомо, у вищій навчальній закладі студенти вже приходять досить ознайомленими зі звуками англійської мови, але студенти немовних факультетів досить серйозно потребують вправ на безпосереднє вправління у вимові тих чи інших англійських звуків для того, щоб добитись автоматизації правильної вимови. З цією метою використовуються: вправи на рецепцію та вправи на репродукцію / продукцію. Вони тісно пов'язані між собою і націлені на формування як слухових (фонематичний слух), так і вимовних (артикуляційних) навичок.

Із цією метою можна запропонувати студентам, наприклад, вправи на диференціацію звуків із застосуванням *лінгво-інформаційних фрактальних структур* у вигляді скоромовок, щоб тренувати вимову.

1. Swan swam over the sea –
Swim, swan, swim
Swan, swam back again
Well swum, swan.
2. He has a hat.
He has a huge hat
He has a huge hat in his hand.
3. You can have:
Fried fresh fish,
Fish fried fresh,
Fresh fried fish,
Fresh fish fried
Or fish fresh fried. [3: 155-156].

Фрактальні лінгво-інформаційні структури можуть застосовуватись також під час вивчення студентами немовних факультетів і теми «Нульовий артикль». При цьому студентам пояснюють, що артикль a/an, або the не вживаються у таких сталих словосполученнях :

All alone – у повній самоті;
All ever – усюди, скрізь;
All around – кругом, з усіх боків;
All along – весь час;
All at once – відразу, раптом;

All the more so – тим більше;
All the same – однаково, байдуже;
All but – майже, трохи не;
All in all – повністю, у цілому та ін.

Крім того, щоб збільшити досить небагатий словниковий запас студентів немовних факультетів, можна запропонувати для системного вивчення на кожному занятті певні фразові єдності у вигляді інформаційно-фрактальних структур. Для прикладу візьмемо «Phrasal verb to get» і дамо студентам завдання: скласти із фразовими словосполученнями речення.

To get ready – бути готовим.
To get together – зібратися разом.
To get angry with – розсердитись на когось.
To get married – женитися, вийти заміж.
To get into (a car) – сісти в автомобіль.
To get up – вставати, підніматися.
To get to – дістатися куди-небудь.
To get home – дістатися додому.

Таким чином, навіть ті декілька наведених нами прикладів застосування інформаційно-лінгвістичних фрактальних структур під час навчання англійської мови студентів немовних факультетів засвідчили: по-перше, наявність фракталів та фрактальних систем в англійській мові та літературі; по-друге, продемонстрували їхню потенційну структурно-інформаційну потужність; по-третє, показали можливість, а скоріше, навіть, потребу в їхньому застосуванні для навчання студентів немовних факультетів.

III. *Модельовання лінгво-культурного інформаційного потоку* під час читання можна організувати через створення серії *градуєваних хрестоматій-носібників* з читання англійською мовою, як це робив учений-методист Майкл Уест [4: 294-296]. При цьому, інформаційне градуєвання можна здійснювати, наприклад, за змістом тем, за лексичним матеріалом, за типом тексту (діалог, монолог тощо).

Проте «червоною ниткою» через всі види мовної діяльності, які ми використовуємо під час застосування методу інформаційного моделювання повинна проходити, так чи інакше, своєрідна *ідея-матриця про важливість вивчення іноземної (англійської) мови студентами немовних факультетів на сучасному етапі розвитку українського суспільства*. Ми наголошуємо на цьому особливо через те, що це потрібно робити для того, щоб подолати певний *психологічний захист* від інформаційного впливу, яким володіє як індивідуальна, так і колективна свідомість.

На жаль, у сучасній педагогічній та методичній науці цій проблемі не приділяється належної уваги, хоч вирішення її, на нашу думку, досить тісно пов'язане з ефективністю застосування того чи того методу навчання іноземної мови, в тому числі й англійської. В той же час, практика застосування методу інформаційного моделювання (можливо через певну специфічність) засвідчує, що багато студентів немовних факультетів володіють ще зі школи негативними переживаннями, пов'язаними із засвоєнням англомовної інформації. Із часом, зрозуміло, це призвело до створення у психіці багатьох теперішніх студентів немовних факультетів на рівні, як правило, підсвідомості, *негативного психоінформаційного настрою* щодо вивчення англійської мови, своєрідного *ментального блоку*, що заважає безперешкодному проходженню інформації, пов'язаної із засвоєнням іноземної мови у свідомості студента. Більше того, як свідчить практика роботи, трапляються і більш важкі випадки, коли вже не тільки на підсвідомому рівні в окремих студентів виникає *автоматично бажання психоемоційної протидії* педагогові у його викладацькій діяльності тільки через те, що він учитель іноземної мови, але, навпаки, організовується певний свідомий спротив майже цілої академічної групи (підгрупи). Це все робиться для того, щоб зірвати навчальний процес із вивчення англійської мови: наприклад, запізнення на заняття «під прикриттям» певних об'єктивних причин, неадекватна поведінка студентів на занятті у вигляді окремих вигуків, створення неробочого шуму, відволікання уваги викладача на спеціально організовані штучні конфліктні ситуації між студентами. Викладач англійської мови повинен бути готовий до того, що під час використання ним методу інформаційного моделювання він може потрапляти в педагогічну ситуацію практично непередбачену існуючими методиками навчання іноземній мові [4], тобто, в ситуацію *організованого психоінформаційного спротиву* окремого індивіда чи групи, явного чи прихованого. З погляду інформаційного підходу, якщо педагог шляхом застосування так званих «репресивних методів» «наводить порядок і дисципліну» в академічній групі, то тим самим він викликає явну чи приховану ненависть як до себе особисто, так і до предмету. А це вже явний не тільки педагогічний, але й психоінформаційний програв.

Недопущення подібних негативних ситуацій та вихід із них може бути шляхом систематичного використання *ідей-матриці* про життєву необхідність вивчення англійської мови студентами немовних факультетів у сучасних умовах розвитку української держави та суспільства. Її практична реалізація може здійснюватись під час аудиторних занять та позааудиторної роботи шляхом використання низки відповідних методів інформаційно-психологічної протидії вже самим викладачем стосовно своїх вихованців. До них належать, як відомо, наступні основні методи раціонального та ірраціонального

впливу на студентську аудиторію: переконання, дискусія, бесіда, метод пропаганди групової включеності, вплив через застосування символів тощо.

Висновки. Таким чином, навіть побіжний погляд на застосування методу інформаційного моделювання засвідчує, наскільки важливо у процесі викладання англійської мови на ієрархічних факультетах звертати належну увагу не тільки на інформаційно-технічну (комп'ютерну) складову педагогічної діяльності викладача, але й інформаційно-психологічну.

Перспективи подальших досліджень.

Догматичний раціоналізм, який перейшов нам у спадок від радянської системи освіти, в тому числі й на рівні викладання англійської мови, не дає, на нашу думку, багатьом вчителів-методистам по-новому поглянути на навчальний процес. Потрібно, щоб викладач нарешті вийшов із полону радянського міфу про *стабільність і передбачуваність педагогічної діяльності* і дійсно став когерентним більш природному розумінню освітнього процесу як *непередбачуваного і нестабільного*. Це, у свою чергу, дасть нам можливість застосовувати у викладанні іноземної мови інформаційно-лінгвістичні технології, які ґрунтуються на найпередовіших здобутках світової методичної науки, яка дійсно приділяє належну увагу психологічній складовій у процесі вивчення англійської чи будь-якої іншої іноземної мови.

ВІБЛІОГРАФІЯ

1. Бонч-Осмоловская Т. Фракталы в литературе. – Режим доступу: <http://textonly.ru/>
2. Освітні технології: [навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О.М. Пехотні]. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
3. Плінгін А., Максименко І. Now Let's Play English. Личностно-ориентированное обучение английскому языку / А. Плінгін, И. Максименко. – СПб.: Прайм – ЕВРОЗИАК, 2005. – 272.
4. Практикум з методик викладання англійської мови у середніх навчальних закладах: [посібник]. Впд.2-е, доп. і перероб./ Колавторів під керів. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2004. – 360 с.
5. Федоров А. Фрактальные системы. Введение в теорию [Электронный ресурс] / А. Федоров
6. Режим доступу: <http://asuper.im.ru/>
7. Thomas T.L. Like adding wings to the tiger. Режим доступу: Chinese information war theory and practice| call.army.mil/fmsof/fmsopub/issues/chinaiaiw.htm

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лабенко Олександр Віталійович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: методика вивчення англійської мови, екологічна освіта.